

GULINGHUMORNS GRUNDER

Asiater förvandlas till ett visuellt spektakel när deras blotta närvaro framkallar skratt. Feltolkning av den globala asiatiska makten gör att gulingskämten ses som ett uttryck för rebelliskhet. Men det hela handlar egentligen om vit överhöghet och kolonial nostalgi.

Text: Tobias Hübinette, Carina Tigervall
Foto: Jon Edergren

Jag står och väntar vid en busshållplats i Stockholms innerstad. En buss saktar in och stannar och fram- och bakdörrarna öppnas. Det är dock inte den buss jag väntade på. Plötsligt ser jag att en vit pojke i bakre änden av bussen tittar på mig, slår uppbetsat med ena handen mot rutan och pekar mot mig, och jag hör honom ropa högt: "Titta, titta en kines!" Pojken är i sällskap med ett flertal andra barn samt några vuxna, alla är vita. Det är antagligen en dagisgrupp med sina förskollärare. Barnen vänder sig om mot mig och börjar skratta, medan de vuxna också tittar på mig och sedan på barnen och ler sinsemellan, kanske förläget för min skull eller för att de tycker att pojken är gullig i sin naiva frispråkighet. Plötsligt brister något inom mig, jag påminns om en hel uppväxt och ett pågående vuxenliv fyllt med liknande händelser; vita barn och ungdomar som pekar och skrattar och ropar "tjing tjong", "japan", "kines" eller "guling" efter mig, och vita vuxna som ofta lätt påstruken och gärna i grupp bugar sig överdrivet, gör kampsportshärmande rörelser i luften ackompanjerade med

"tjing tjong"-liknande läten och hjärtligt gapskratt. Jag rusar in genom bakdörren och tränger mig fram bland barnen och trycker upp pojken mot glasrutan så han börjar kvida och ropa "nej, nej". Innan förskollärarna eller de andra vuxna passagerarna hinna reagera kastar jag mig ut ur bussen precis innan bakdörren stängs igen, och jag ser sedan bussen åka iväg med en gråtande pojke, en förvirrad skara barn och en upprörd samling vuxna som med oförstående och anklagande blickar tittar på mig genom fönstret.

Under det senaste decenniet har så kallade gula asiater från Öst- och Sydostasien blivit alltmer vanligt förekommande i den svenska offentligheten, i medierna och i populärkulturen. Från att tidigare ha varit i det närmaste osynliga har asiater plötsligt kommit att framträda gång på gång i svenska annonser och reklamfilmer, på svenska scener, och svenska filmer och teve-program. Bland exempel ur högen kan nämnas Daniel Alfredsons film *Tic Tac* och Lukas Moodysons *Tillsammans*.

I båda fallen skriker skådespelaren Michael Nyqvist rasistiska gläpord i res-taurangmiljö åt asiatiska män som inte kan skilja på "l" och "r". Andra exempel är Lisebergsrevyn *Asiat i spa't* som utspelar sig på ett fiktivt spa i Thailand, Henrik Schyfferts teveserie *Stor i Japan* och TV4:s *Hjälp! Jag är med i en japansk tv-show*, båda iscensättandes överdrivna framställningar av ett fantasi-Japan.

Så vad har ovanstående referenser, Kanal 5:s *Oumi* där skådespelerskan Mi Ridell klädde ut sig till en japansk journalist, SVT:s *Allsång på Skansen* där programledaren Anders Lundin och skådespelerskan Sissela Kyle i juli 2008 uppförde rasistiska sånger och skämt iklädda asiatiska kläder samt TV4:s *Let's dance* där deltagarna i februari 2009 crossdressade som asiater, gemensamt?

Jo, liksom den klassiska logotypen till Fazers Kina Snacks som utgörs av en leende asiatisk man i kulierhatt framkallar alla dessa exempel skratt, glädje och njutning bland vita svenskar. Vad betyder egentligen den ständigt återkommande fula och fränstötande,

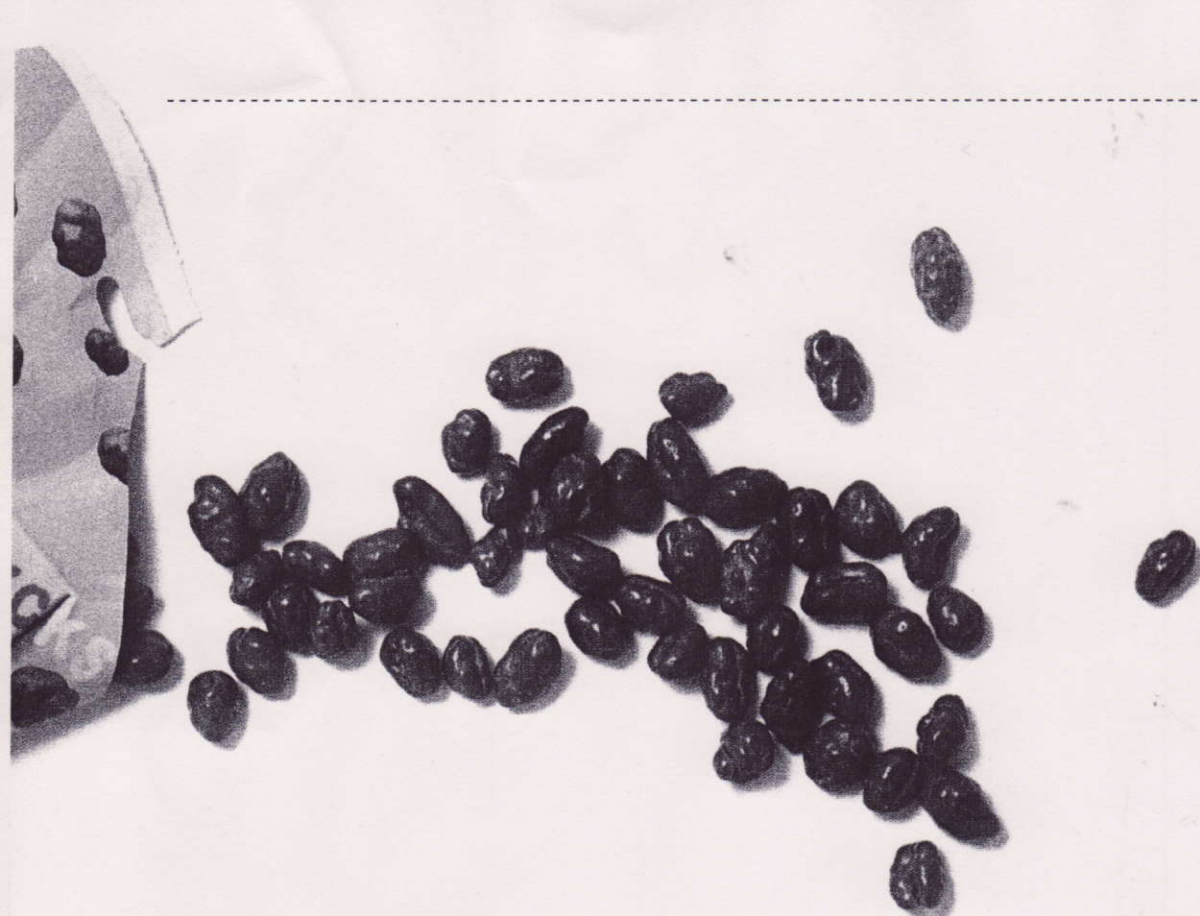
nördiga, snedögda och glasögonprydda asiater med stripigt, vattenkammat hår och utstående framtänder som iförd en konformad hatt skriker med gäll, pipig röst och omväxlande gestikulerar och sparkar vilt rakt ut i luften eller ler lismande och bugar? Varför kan vita människor skämta öppet om asiater samtidigt som skämt om exempelvis judar, afrikaner och muslimer anses kränkande?

I vår egen forskning har adopterade från Asien som vi intervjuat vittnat om att de regelbundet kränks i sin vardag när vita svenskar skrattar åt deras blotta fysiska

närvaro och pekar och ropar "tjing tjong", "sayonara", "konichiwa", "nihao" eller "sawadee" åt dem. En förklaring till detta står naturligtvis att finna i den europeiska kolonialismens rika bildarkiv. Det finns en lång historia av att framställa icke vita människor på ett nedsättande och främmandegörande sätt. Något som går tillbaka till de globala europeiska imperierna från 1500-talet och fram tills den formella avkolonialiseringen under efterkrigstiden. Detta, i det närmaste outtömliga, koloniala bildarkiv består av en mängd karikatyrer och karaktärer som än i dag är igenkännliga för alla som växt upp i västvärlden.

De har kommit att överleva in i modern tid inom särskilt barnkulturens ofta gammaldags bildvärld. Här hittas till exempel "negern" med sin kolsvarta hudfärg, sitt dumsnälla leende och sina överdimensionerade läppar, "rödskinnet" eller helt enkelt "vilden" med sin grymma uppsyn, sin överdrivna örn näsa och sitt långa, stripiga hår och "orientalen" som antingen är arab, turk, indier, kines eller japan, och likaså är lätt igenkännlig utifrån attribut som turbanen, kaftanen, sarin eller kulierhatten.

Ett genomgående drag i patriarkala kulturer är att omanliga män ses som humoristiska "i sig". Därför

brukar exempelvis män som bryter mot könsnormen framkalla skratt. Vilket utan tvivel även är fallet i Sverige.

Att framställa vissa grupper av män som omanliga är också en teknik som tidvis använts mot minoriteter som uppfattas som farliga för majoriteten. Det antisemitiska bildspråket och särskilt föraktet mot judiska män som var utbrett under 1800-talet och första hälften av 1900-talet är ett bra exempel på när rädslan för en föreställd hotfull grupp leder till negativa bildframställningar i massiv skala.

Dessutom görs ofta en tydlig åtskillnad mellan vi-gruppen och dom-gruppen i humor i allmänhet. Att skratta åt andra är ett sätt att förstärka vi-gruppens känsla av att utgöra en gemenskap. Tidigare var det mer eller mindre oproblematiskt i Sverige att göra sig lustig över underordnade grupper. Sångrer och skämt om barnsliga negrer, vilda rödskinn, liderliga orientaler i haremsmiljö, grymma schejker och dumma blondiner var normaliserade ingredienser i den svenska vardagen. Särskilt efter 1970-talets solidaritets-

rörelser och den andra vågens feminism har dock denna typ av humor kommit att kritiserats. Istället kom ett annat slags humor att ta över alltmer: socialt överordnade blev nu alltmer måltavlor för en radikal och många gånger aggressiv humor. Eftersom den hånade gruppen upplevdes som överlägsen fanns det inga moraliska problem med skämtet.

Att göra narr av makten sågs som en upprorisk och frigörande motståndshandling. Stereotypa framställningar av urbefolkningar såsom indianer, samer och inuiter dyker visserligen fortfarande upp då och då i svensk film, scenkonst och reklam, eftersom dessa marginaliserade ursprungsbefolkningar numera snarare uppfattas som fantasi-figurer än ses som verkliga människor.

Den rebelliska humorn har särskilt stark ställning i länder som Sverige som historiskt har hyst en stark arbetarrörelse. Motståndet mot överheten har ofta skett i form av hån av mäktiga gestalter, i karikatyrer och i revyer. Därför är det möjligt att förstå varför nedsättande framställningar av judiska

Avsaknaden av en asiatisk social rörelse och en asiatisk diasporagemenskap är avgörande för varför vita svenskar av båda könen, i alla samhällsskikt och i alla åldrar kan fortsätta att förödmjuka och håna asiater på ett socialt accepterat sätt.

män mer eller mindre försvann efter Förintelsen. Då började den judiska gruppen betraktas som underordnad i stället för som ett hot. Det finns med andra ord inte någon inre kärna i själva objektet som framkallar skratt, det är snarare en fråga om maktförhållanden i ett visst samhälle som styr skrattet.

Detta är viktigt att hålla i minnet eftersom diskussionen kring humor tenderar att fokusera på individuell smak eller på idén om att vissa objekt och teman är roliga "i sig" oberoende av tid och plats. Vi vill därför betona den politiska aspekten i vad som betraktas som humor vid en viss tidpunkt.

Följaktligen kan framställningar av asiater och särskilt asiatiska män i dag uppfattas som roliga då Asien ses som en region som utmanar Västs globala makt. Liksom i fallet med judar före 1945 finns också en tydligt demoniserande aspekt. Även om Asien är en global maktfaktor finns det inget samband mellan regionens inflytande i världsekonomin och asiaters makt i Sverige eller i västvärlden.

Ingen kan till exempel påstå att thailändare som plockar bär i Norrland representerar en asiatisk övermakt. Inte heller är det möjligt att påstå att adopterade eller invandrade asiater och deras barn som bor och lever i Sverige representerar en asiatisk världsmakt i vardande. Tvärtom är dessa minoriteter oftast underordnade i socioekonomiska termer. Och enligt vår egen forskning är de adopterade asiaterna också ibland föremål för mobbning i skolan och för diskriminering i samhällslivet.

Problemet är att fantasier om en inbillad makt tenderar att spilla över på människor vars kroppar visuellt kopplas samman med den upplevt överlägsna regionen. Dessa människor måste sedan hantera de hänleenden och skratt som de utsätts för i vardagen trots att de själva upplever sig som underordnade gentemot majoritetsbefolkningen. Kan en feltolkning av den globala asiatiska makten förklara allt detta? Vi tror att så är fallet. Det finns helt enkelt inte ett antirasistiskt tabu

eller förbud mot detta skratt, eftersom föremålet för föraktet inte uppfattas som underlägset utan snarare som en representant för en mäktig del av världen. Om vi bortser från att stormakter och människor inte är samma sak, kan vi följligen fortsätta att skratta åt asiater i all evighet.

Men varför finns det inte något nämnvärt motstånd hos asiater mot dessa stereotypa framställningar i ett Sverige där rasistisk humor mer eller mindre är tabu när det gäller andra minoriteter? Vi antar att avsaknaden av en asiatisk social rörelse och en asiatisk diasporagemenskap är avgörande för varför vita svenskar av båda könen, i alla samhällsskikt och i alla åldrar kan fortsätta att förödmjuka och häna asiater på ett socialt accepterat sätt. Som minoritet är asiater demografiskt sett en fragmenterad grupp. Det finns knappt några kontaktytor mellan asiatiska invandrarfamiljer som lever i segregerade icke-vita förorter, asiatiska kvinnor som är gifta med svenska män och så deras gemensamma barn, och asiatiska barn och vuxna som adopterats av och lever bland vita svenskar i likaledes genomsegrerade vita områden.

Denna splittrade situation och där stora delar av diasporan lever tillsammans med vita svenskar i sin omedelbara närhet gör det sannolikt ännu svårare för gruppen att protestera mot rasism i jämförelse med exempelvis den afrikanska eller muslimska minoriteten i Sverige. Båda dessa har varit mycket aktiva när det gäller att göra motstånd mot afrofobisk och islamofobisk humor, och som i det första fallet också har en historia från svarta amerikanska sammanhang att inspireras av.

Vår analys av detta otäcka fenomen, att skratta högt och börja peka och skrika genom att bara möta en asiatisk person, är att vita svenskar i allmänhet hyser en mer eller mindre medveten önskan om att få fortsätta att utöva en viss form av den klassiska rasistiska humorn. Så snart det finns en möjlighet att utnyttja

denna rashumor kan vita svenskar helt enkelt inte låta bli att skratta och känna njutning och glädje.

Detta beteende från "den gamla goda tiden", det vill säga från den koloniala epoken före 1968, befriar den postkoloniala västerlänningen från den tunga bördan av att behöva handskas med de nya globala villkoren. Detta skratt, förorsakat av en slags undermedveten postkolonial sorg över de vita imperiernas undergång, framkallar även förbjudna men njutningsfulla känslor av vit överhöghet och kolonial nostalgi.

Rasistiska framställningar av asiater debatteras heller inte alls i offentligheten då de med största sannolikhet inte ens uppfattas som sårande, kränkande och förödmjukande. Tvärtom tycks stereotypa framställningar av asiater snarare öka både i frekvens och i intensitet med tanke på de senaste årens utveckling.

I dagens Sverige ses gulinghumorn i stället som ett uttryck för en frigjord och folklig humor, och den kan ibland även dyka upp i vänster- och antirasistiska sammanhang för att signalera frigjordhet, rebelliskhet och radikalism. Genom denna gulinghumor förvandlas asiater till ett visuellt spektakel och behandlas på ett sätt som påminner om klassisk skolmobbning när ett Vi definieras och avgränsas mot ett Dom. Genom att förvandla asiater till symboler för ett kommande hot mot Väst och vita människor blir den direkta parallellen till de antisemitiska framställningarna från 1900-talets första hälft, vilka också var en integrerad del av vardagen och inte sågs som rasistiska, tydlig.

Till detta bör läggas att Sverige liksom alla andra postkoloniala länder genomsyras av en nostalgisk längtan tillbaka till den klassiska kolonialepoken när politiskt inkorrekta skämt betraktades som oproblematiska. Eftersom asiater i Sverige anses representera Asien, och därmed uppfattas som ett hot mot Sverige och vita svenskar, kan asiaterna i Sverige även fortsättningsvis hänas och förödmjukas i offentligheten och i vardagen. Därmed kommer de faktiska maktförhållandena i det svenska samhället att förbli oförändrade. «

TOBIAS HÜBINETTE är forskare vid MÅNGKULTURELLT CENTRUM, BOTKYRKA.
CARINA TIGERVALL är lektor vid SOCIALHÖGSKOLAN, LUNDS UNIVERSITET.
Artikeln är en bearbetning av deras studie JAPANER, JAPANER, JAPANER...
REPRESENTATIONER AV ÖSTASIATER I SAMTIDA SVENSK VISUELL KULTUR.